

طراحی الگوی آموزش کارآفرینی برای موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط

علی شعبانی کلاته ملا محمد قلی^۱ فریدون آزما*^۲ پرویز سعیدی^۳ طیبه تجری^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

تاریخ وصول: ۱۳۹۹/۰۸/۰۹

چکیده

هدف پژوهش ارائه الگوی آموزش کارآفرینی برای موفقیت کسب و کارهای کوچک و متوسط است. با بررسی مدلها و نظریات مربوط به عوامل موثر در ایجاد کارآفرینی و مصاحبه اکتشافی با صاحبانظران، ابعاد و شاخص های اولیه را شناسایی و الگوی اولیه تدوین، سپس پانل دلفی متشکل از ۲۰ نفر از خبرگان تشکیل شد. پرسشنامه ها توزیع و نظرات تجزیه و تحلیل گردید. نتیجه نشان داد آموزش کارآفرینی برای کسب و کارهای کوچک و متوسط متشکل از ابعاد مهارتهای it ، فنی، کارآفرینی و مدیریتی است. این ابعاد از ۴۷ شاخص تشکیل شده است. پایایی پرسشنامه با استفاده از نرم افزاراس پی اس اس و آلفای کرونباخ ۰.۸۹ بدست آمد. برای تعیین اولویت ابعاد و شاخص های تشکیل دهنده از تکنیک مقایسات زوجی در نرم افزار اکس پرس چویس استفاده شد. نتیجه نشان داد مهارتهای کارآفرینی مهمترین نقش را در ایجاد شغل های کوچک و متوسط ایفا می نمایند. برای تعیین اثربخشی مدل، نمونه ۳۸۴ تایی از دانش آموختگان انتخاب و پرسشنامه نهایی ارائه، در این حالت اختلاف نمرات قبل و بعد آموزش بعنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. با استفاده از نرم افزاراس پی اس اس و تحلیل رگرسیون چندگانه، رابطه مثبت بین آموزش کارآفرینی با مهارتهای فوق تأیید شد. نتایج مدلسازی با نرم افزار آموس نیز معنادار بودن رابطه مثبت بین مهارتها و آموزش کارآفرینی با موفقیت و استراتژیهای کسب و کارهای کوچک و متوسط را نشان دادند.

واژگان کلیدی: طراحی الگو، آموزش کارآفرینی، کسب و کارهای کوچک و متوسط، مقایسات زوجی، تحلیل رگرسیون چندگانه.

^۱ گروه کارآفرینی، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران mrrshabani2009@yahoo.com

^۲ گروه مدیریت آموزشی، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران* (نویسنده مسئول) fereydoonazma@gmail.com

^۳ گروه مدیریت و حسابداری، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران dr.parvizsaeedi@yahoo.com

^۴ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان ati.tajari@yahoo.com

مقدمه

رشد اقتصادی یک کشور و وضعیت اقتصادی مردم آن کشور به عوامل متعددی بستگی دارد که تحت اختیارات سیاست گذاران، نهادها، کمپانی ها و افراد است (کورز و تامینک ۲۰۱۶). کارآفرینی به عنوان یک راهبرد برای توسعه کشورها، ایجاد اشتغال و رفاه، شناخت فرصتهای مناسب و افزایش تولید به حساب می آید، چرا که نوآوریهای آن تقاضاهایی برای محصولات و خدمات جدیدی که قبلاً وجود نداشتند به بار می آورد و در نتیجه عرضه محصولات جدید را افزایش خواهد داد و موجب افزایش اشتغال و بهبود وضعیت زندگی افراد جامعه خواهد شد (فرجی و همکاران ۱۳۹۳). کارآفرینی از عوامل ایجاد ارزش اقتصادی و ایزاری کارآمد و مؤثر برای کاهش تعداد بیکاران محسوب می شود و همچنین فرایند ایجاد سود از ترکیبات جدید و منحصر بفرد است (شائمی برزکی و تیموری ۱۳۸۵). فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک بهترین مأمّن برای فعالیت های کارآفرینانه است و این مستلزم آنست که صاحبان و کارکنان فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک از مهارتها و توانایی های کارآفرینانه برخوردار باشند (مقیمی واحمدپورداریانی ۱۳۸۷). برنامه های سیاست اقتصادی کشور؛ مجموعه ای از اهداف اقتصادی و اجتماعی است که فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط مانند یک کاتالیزور در تسریع آن اهداف، عمل می کنند و در پیشرفت اقتصادی کشور، نقش بسزایی دارند (الطافی و مناگ ۲۰۱۷). تغییر و تحولات دنیای پرشتاب کنونی در عرصه های علمی و فنی و چالشهای پی در پی نظام اقتصادی اجتماعی کاهش ذخایر زیرزمینی افزایش فقر و بیکاری موجبات توجه عمیق تر سیاستگذاران و اندیشمندان را به مفهوم کارآفرینی فراهم نموده است تا آنجا که آخرین الگوی توسعه را توسعه مبتنی بر کارآفرینی قلمداد کرده اند لذا آموزش کارآفرینی در اکثر کشورهای پیشرفته و حتی در کشورهای در حال توسعه به عنوان یک ضرورت مطرح شد و این تفکر که کارآفرینان دارای ویژگی ذاتی هستند رد گردید (موسوی و کافی ۱۳۹۳). کمیسیون اروپا آموزش کارآفرینی را در برنامه ۲۰۲۰ خود قرار داده است (یوساکی ۲۰۱۵). یوساکی (۲۰۱۵) به نقل از کمیسیون اروپا (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان "تأثیر آموزش مهارتهای کارآفرینی" تقویت آموزش کارآفرینی در مدارس، مؤسسات آموزش فنی و حرفه ای و دانشگاهها، تأثیر مثبتی بر روحیه کارآفرینی و اقتصاد جامعه خواهد داشت. اگباری و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "آموزش کارآفرینی و عملکرد کارآفرینان در تعدادی از دانشگاههای منتخب نیجریه" با روش تحلیل رگرسیونی نشان داد که آموزش کارآفرینی در دانشگاهها بر عملکرد کارآفرینان تأثیر مثبت معنا داری دارد. جاش (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "اکوسیستم کارآفرینی در هند" استفاده از فرصت های سرمایه گذاری و نیروی جوان تحصیل کرده را چاره رفع مشکلات دانست و نتیجه گرفت که آموزش کارآفرینی و توسعه آن بصورت فراگیر، راه حل مشکلات کشور هند است. مخبردزفولی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان "طراحی وضعیت کارآفرینی" یک مدل پیشنهادی در آموزش کارآفرینی مراکز آموزش عالی ارائه دادند و استراتژیهای به منظور توسعه کارآفرینی مبتنی بر کارت امتیازی متوازن بیان کردند. کاماویچ و فوس (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان "بررسی تأثیر مطالعات در آموزش کارآفرینی" تأثیر آموزش کارآفرینی را در ۲۰ مجله طی سالهای ۲۰۱۵-۲۰۰۰ بررسی کردند و عنوان کردند اهداف تدریس، روش تدریس و محتوای آموزشی در آموزش کارآفرینی مؤثر است. تاکی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی عنوان کرد موانع رشد و بقای

فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارها در ۴ زمینه عملیات فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کار، مدیریت بازاریابی و عملیات مالی مشابه یکدیگر هستند. محمدپور و میرزازاده (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان "بررسی تاثیر ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط در رشد اقتصادی" وضعیت کسب و کارهای کوچک و متوسط را در کشور های برزیل، چین، ترکیه و ایران بررسی کرده و نقش ایجاد و توسعه این نوع کسب و کارها را در رشد و توسعه اقتصادی کشورها مورد تحلیل قرار دادند.

مبانی نظری

نافچی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان "شناسایی موانع موجود در توسعه فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط نوآور و کارآفرین" موانع فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط را در ۴ دسته کلی شامل موانع داخلی، موانع عملیاتی، موانع محیطی و موانع فردی شناسایی کرده و بصورت یک الگو ارائه دادند. الوانی و رودگرزاد (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان "مدل توسعه کارآفرینی در سازمانهای کوچک و متوسط" یکی از ابعاد مدل توسعه کارآفرینی در سازمان های کوچک و متوسط را دانش و مهارتهای کارآفرینی ذکر کرد و با روش تحلیل عاملی و معادلات ساختاری نشان داد دوره های آموزش فنی و حرفه ای بر توسعه کارآفرینی سازمانهای کوچک و متوسط مؤثر بوده است. صاحب نظران و محققین در مطالعات مختلف دریافته اند که چاره علاج ناپذیر اثربخش تر نمودن فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط، اشاعه فرهنگ کارآفرینی در تمامی مراحل و فرآیند این سازمان هاست و لازمه فرهنگ سازی نیز وجود مدیران با مهارت های کارآفرینانه است (مقیم و همکاران ۱۳۸۶). آلايو و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان "بین المللی سازی و جهت گیری کارآفرینانه فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط خانوادگی" نتیجه گرفت که استخدام مدیرانی غیر از اعضای خانواده و عدم دخالت افراد فامیل در تصمیم گیری ها باعث پیشرفت اینگونه فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارها میشود. امیدى نجف آبادی و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان "طراحی یک مدل در مورد اهداف کارآفرینی دانشجویان کشاورزی" بر اساس مدل معادلات ساختاری به این نتیجه رسیدند که مهارت کارآفرینی رابطه مثبت معناداری با هدف کارآفرینی دارد و به میزان ۶۳٪ در هدف کارآفرینی مؤثر است. یوساکی (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی تأثیر آموزش مهارتهای کارآفرینی" به نقل از کمیسیون اروپا (۲۰۱۳) مهارتهای کارآفرینی را دانش فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کار، خلاقیت، ابتکار، کارگروهي، مسؤولیت پذیری، پشتکار و ریسک پذیری را دانست. شکاری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان "نقش الگوی آموزش های کارآفرینی گذار فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کار بر مهارت های کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه ای" ابعاد مهارت های کارآفرینی را مهارت های شخصی، مدیریتی و فردی معرفی می کند و نشان می دهد بین ابعاد مهارت های کارآفرینی و آموزش های گذار فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های

آموزشی مرتبط با کسب و کار، رابطه معنا داری وجود دارد. کابرد و هاگن (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان "مدلهای ذهنی در آموزش کارآفرینی" با شبیه سازی زندگی واقعی در آموزش مهارتهای خلاقانه کارآفرینی عنوان کردند که مهارتهای پایه ای کارآفرینی خلاقیت، فعال بودن، عملگرایی، رهبر بودن و مهارتهای ارتباطی می باشند. استروبل و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "تأثیر صنعت و محیط بازار هدف به رهبری کارآفرینی در ادغام و اکتساب" نشان دادند رهبری کارآفرینی در کارآفرینی های اکتسابی اهمیت دارد. یونس و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات و نوآوری در ارتقای عملکرد سازمانی: تاثیرات کارآفرینی سازمانی" استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات بر کارآفرینی سازمانی و نوآوری، تأثیر مثبت معنادار دارد. الزهرانی (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان "تأثیر تجارت الکترونیک بر توسعه فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارهای کوچک و متوسط کشور عربستان" استفاده از تجارت الکترونیک را بر توسعه اینگونه فعالیت های آموزشی مرتبط با فعالیت های آموزشی مرتبط با کسب و کارها مؤثر دانست. بنابراین و با توجه به مطالب گفته شده هدف از مطالعه حاضر بررسی رابطه بین آموزش کارآفرینی با موفقیت و استراتژیهای کسب و کارهای کوچک و متوسط می باشد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، از نوع پژوهش های کاربردی و از جهت گرد آوری داده ها کتابخانه ای و میدانی است. برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز، با توجه ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق، همچنین الگو برداری از نمونه های معتبر و استاندارد و روش دلفی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. ابتدا مدل ها و نظریات موجود در حوزه کارآفرینی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. پس از آن پیشینه داخلی و خارجی موضوع مورد مطالعه قرار گرفت و الگوی اولیه تحقیق با توجه به این مطالعات تهیه شد. سپس برای تکمیل این مدل، مصاحبه اکتشافی با تعدادی از خبرگان انجام گردید که در نهایت این مطالعات و مصاحبه ها منتهی به شناسایی ابعاد و شاخص های الگوی آموزش کارآفرینی شد. پاسخهای دور اول دلفی با صلاحدید اساتید محترم، از طریق شاخص مرکزی مد مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت بطوریکه پاسخهایی که از اهمیت زیاد و خیلی زیادی برخوردار بودند در جدولی خلاصه شده و در اختیار پاسخگویان قرار گرفت. شاخص های با مد ۵ به بالا قابل قبول و شاخص های با مد زیر ۵ حذف شدند. پرسشنامه حاصل از دور دوم دلفی ۴۷ سؤالی با ابعاد مهارتهای IT، فنی، کارآفرینی و مدیریتی تدوین شد. چون از طریق منابع معتبر و نظرات اساتید و اعضای خبرگان بدست آمد بنابراین روایی آن مورد تأیید است. آزمون پایایی، با استفاده از پاسخهای یک نمونه ۲۰ تایی و نرم افزار SPSS ضریب آلفای کرونباخ ۰.۸۹ محاسبه شد که این عدد بالاتر از قاعده کلی ۰.۷ برای مقیاس پایایی است. از آنجایی که آلفای کرونباخ معمولاً شاخص کاملاً مناسبی برای سنجش قابلیت اعتماد ابزار اندازه گیری و هماهنگی درونی میان عناصر آن است. (خاکی، ۱۳۹۰). بنابراین قابلیت اعتماد پرسشنامه مورداستفاده در این تحقیق به کمک آلفای کرونباخ ارزیابی شده است.

در دور سوم از اعضای خبرگان درخواست شد تا نسبت به تکمیل پرسشنامه مقیاسات زوجی نیز همکاری نمایند. بر مبنای نتایج حاصل از نظرات خبرگان، مجموعه شاخص هایی که در دور دوم دلفی به تأیید اعضای پانل رسیده در این مرحله از

خبرگان خواسته شد تا ابعاد و شاخص های بدست آمده از دور دوم دلفی را اولویت بندی نمایند. بنابراین، جهت تحقق این هدف پرسشنامه ای تنظیم شد در این پرسشنامه از اعضای پانل خبرگان خواسته شد تا از طریق انجام مقایسات زوجی، ابعاد (شاخص ها) را با هم به صورت دو به دو مقایسه نموده و میزان اولویت هر بعد (شاخص) را نسبت به بعد (شاخص) دیگر در طیفی بین ۱ (اهمیت یکسان هر دو بعد (شاخص) و عدم ترجیح یکی بر دیگری) تا ۹ (ترجیح کاملاً زیاد یک بعد (شاخص) نسبت به بعد (شاخص) دیگر) ارزیابی نمایند. این جدول به منظور یادآوری نتایج به دست آمده تا این مرحله تنظیم گردید و در آن از پاسخگویان خواسته شد که در خصوص تناسب دسته بندی شاخص ها در قالب ابعاد و شاخصهای مورد اشاره، نظر خود را بیان نمایند. نتیجه حاصل از این ارزیابی منجر به تأیید و نهایی شدن چارچوب کلی مدل مفهومی تحقیق و تخصیص شاخص ها به ابعاد موجود در مدل تحقیق شده است.

به منظور رتبه بندی ابعاد و شاخص ها از روش AHP و نرم افزار Expert choice استفاده شده است. در این روش وزن نسبی ابعاد و شاخص های آموزش کارآفرینی محاسبه و برحسب اولویت (ترتیب اهمیت) رتبه بندی شدند. در نهایت برای بررسی رابطه ابعاد، با آموزش کارآفرینی، از اطلاعات نمونه ۳۸۴ تایی دانش آموختگان و روش تحلیل رگرسیونی و تحلیل مسیر در نرم افزارهای lisrel و spss استفاده کردیم.

بحث و یافته ها

نتایج مطالعات نظری و مرور ادبیات مهارتهای کارآفرینی و مصاحبه اکتشافی، نظراساتید و نتایج فرایند دلفی بین اعضای خبرگان، شامل مهارتهای چهارگانه است که در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول (۱) ابعاد آموزش کارآفرینی

ردیف	ابعاد
۱	IT مهارتهای
۲	مهارتهای فنی
۳	مهارتهای کارآفرینی
۴	مهارتهای مدیریتی

نتایج اولویت بندی ابعاد و شاخص های آموزش کارآفرینی

همانگونه که اشاره شد ضرایب اهمیت هر یک از اجزای مدل با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) محاسبه گردیده است. در روش تحلیل سلسله مراتبی قبل از تحلیل داده ها باید با محاسبه نرخ سازگاری، نسبت به سازگاری مقایسات اطمینان حاصل شود.

در تحلیل شاخص ناسازگاری چنانچه مقدار آن کمتر از ۰/۱ باشد مقایسات از سازگاری قابل قبول برخوردار است. همانگونه که در گزارش خروجی حاصل از نرم افزار Expert Choice مشاهده می شود در تمام موارد نرخ ناسازگاری مقایسات برای اکثر عوامل در حد مطلوبی قرار دارد. پس از ساخت مدل در برنامه Expert Choice و ورود مقایسات زوجی، وزن ابعاد و شاخصها نیز بدست آمد که نتایج آن بصورت مبسوط در ذیل آورده ایم.

محاسبه وزن نسبی و اولویت بندی ابعاد آموزش کارآفرینی

نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی ابعاد آموزش کارآفرینی ۰.۰۲ بدست آمده است که چون کمتر از ۰.۱ است، این مقایسات قابل قبول می باشد. نتایج رتبه بندی و محاسبه ابعاد آموزش کارآفرینی عبارتند از مهارتهای کارآفرینی با وزن نسبی ۰.۶۴۲ در اولویت اول، مهارتهای مدیریتی با وزن نسبی ۰.۲۱۱ در اولویت دوم، مهارتهای فنی با وزن نسبی ۰.۰۸ در اولویت سوم و مهارتهای IT با وزن نسبی ۰.۰۶۷ در اولویت چهارم قرار دارند. در جدول (۲) وزن نسبی و اولویت ابعاد آموزش کارآفرینی آمده است:

جدول (۲) اولویت بندی ابعاد آموزش کارآفرینی

ردیف	ابعاد	وزن	رتبه
۱	مهارتهای IT	۰.۰۶۷	۴
۲	مهارتهای فنی	۰.۰۸	۳
۳	مهارتهای کارآفرینی	۰.۶۴۲	۱
۴	مهارتهای مدیریتی	۰.۲۱۱	۲

در شکل (۱) اولویت بندی ابعاد آموزش کارآفرینی به کمک نرم افزار Expert Choice نشان داده شده است.

شکل (۱) ابعاد آموزش کارآفرینی

محاسبه وزن نسبی و اولویت بندی شاخص های مهارتهای IT

نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی شاخص های مهارتهای IT برابر با ۰.۰۹ بدست آمده است که چون کمتر از ۰.۱ است، این مقایسات قابل قبول می باشد. در بین شاخص های مهارتهای IT، شاخص دانش و توانایی بکارگیری فناوری اطلاعات با وزن نسبی ۰.۲۱۹ بیشترین اهمیت را دارد و شاخص دانش و توانایی بکارگیری نرم افزارهای کسب و کار با وزن نسبی ۰.۰۱۲ در اولویت آخر قرار دارد. جدول (۳) اولویت بندی شاخص های بعد مهارتهای IT را نشان می دهد.

جدول (۳) اولویت بندی شاخص های بعد مهارتهای IT

ردیف	شاخص های مهارتهای IT	وزن	رتبه
1	دانش و توانایی بکارگیری فناوری اطلاعات	۰.۲۱۹	۱
2	دانش و توانایی بکارگیری نرم افزار های کسب و کار	۰.۰۱۲	۱۱
3	دانش و توانایی بکارگیری کاربرد اینترنت در کسب و کار	۰.۱۳۳	۲
4	دانش و مهارتهای روشهای تبلیغات در فضای مجازی	۰.۱۲۸	۳
5	دانش و ارزیابی و شناسایی رقبا در فضای مجازی	۰.۰۲۵	۱۰
6	دانش و مهارت چگونگی شناسایی نیازها و خواسته های مشتریان در فضای مجازی	۰.۰۹۶	۵
7	آشنایی با مدل های کسب و کار در فضای مجازی	۰.۰۵۱	۸
8	آشنایی با اصول و فنون ارتباط با مشتری در فضای مجازی	۰.۰۸۶	۶
9	آشنایی با انواع روشهای فروش مجازی	۰.۰۳۷	۹
۱۰	آشنایی با دانش مدیریت ارتباط با مشتری در فضای مجازی	۰.۱۲۸	۴
۱۱	آشنایی با مهارت مدیریت دانش در فضای مجازی	۰.۰۸۵	۷

وزن نسبی شاخص های مهارتهای فنی

نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی شاخص های مهارتهای فنی برابر با ۰.۰۵ بدست آمده است که چون کمتر از ۰.۱ است، این مقایسات قابل قبول می باشد. در بین شاخص های مهارتهای فنی، شاخص ارتباطات شفاهی یا کلامی با وزن نسبی ۰.۱۸۷ بیشترین اهمیت را دارد و شاخص مهارتهای شنیداری و نوشتاری با وزن نسبی ۰.۰۱ در اولویت آخر قرار دارد. جدول (۴) وزن نسبی و اولویت بندی شاخص های بعد مهارتهای فنی را نشان میدهد.

جدول (۴) اولویت بندی شاخص های بعد مهارت های فنی

ردیف	ابعاد	وزن	رتبه
1	تحقیقات بازاریابی	۰.۱۰۵	۴
2	ارتباطات شفاهی یا کلامی	۰.۱۸۷	۱
3	نظارت یا ارزیابی محیط	۰.۰۸۶	۶
4	مدیریت کسب و کار	۰.۰۵۷	۹
5	مهارت های شنیداری و نوشتاری	۰.۰۱	۱۳
6	مدیریت مشارکتی	۰.۰۱۳	۱۲
۷	دانش و توانایی تیم سازی و کارگروهی	۰.۰۸۹	۵
۸	دانش و توانایی حل مسأله	۰.۰۷۸	۷
۹	آشنایی با قوانین و مقررات مالیاتی و بیمه	۰.۰۵۸	۸
۱۰	آشنایی با سیاست های دولت	۰.۰۴۳	۱۰
۱۱	آشنایی با نحوه اخذ تسهیلات دولتی	۰.۰۳۳	۱۱
۱۲	دانش و توانایی شناخت نیاز مشتریان	۰.۱۳	۲
۱۳	دانش و توانایی ایجاد سیستم حسابداری	۰.۱۱	۳

وزن نسبی شاخص های مهارت های کارآفرینی

نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی شاخص های مهارت های کارآفرینی برابر با ۰.۰۷ بدست آمده است که چون کمتر از ۰.۱ است، این مقایسات قابل قبول می باشد. در بین شاخص های بعد مهارت های کارآفرینی شاخص رهبر بودن با وزن نسبی ۰.۲۱۰ بیشترین اهمیت را دارد و شاخص مرکز کنترل درونی با وزن نسبی ۰.۰۱ در اولویت آخر قرار دارند. جدول (۵) اولویت بندی و وزن نسبی شاخص های بعد مهارت های کارآفرینی را نشان می دهد.

جدول (۵) اولویت بندی شاخص های بعد مهارت های کارآفرینی

ردیف	ابعاد	وزن	رتبه
1	استقلال طلبی	۰.۰۳۴	۸
2	توفیق طلبی	۰.۰۱۷	۹
3	مرکز کنترل درونی	۰.۰۱	۱۳
4	تمایل به خطر کردن	۰.۱۴۱	۳
5	شهود	۰.۰۱۳	۱۱
6	تحمل ابهام	۰.۰۱۱	۱۲

۷	۰.۰۶۸	عزم راسخ و پشتکار	۷
۶	۰.۱۰۳	مسئولیت پذیری	۸
۱۰	۰.۰۱۶	عزت نفس	۹
۴	۰.۱۲۱	خلاقیت	۱۰
۱	۰.۲۱۰	رهبر بودن	۱۱
۵	۰.۱۰۶	اعتماد به نفس	۱۲
۲	۰.۱۴۹	مهارتهای بین فردی	۱۳

وزن نسبی شاخص های مهارتهای مدیریتی

نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی شاخص های مهارتهای کارآفرینی برابر با ۰.۰۶ بدست آمده است که چون کمتر از ۰.۱ است، این مقایسات قابل قبول می باشد. در بین شاخص های مهارتهای کارآفرینی اصول و فنون پیش بینی و تحلیل فضای کسب و کار، با وزن نسبی ۰.۳۰۲ بیشترین اهمیت را دارد و مدیریت مالی و سرمایه گذاری با وزن نسبی ۰.۰۳۲ در اولویت آخر قرار دارند. جدول (۶) اولویت بندی و وزن نسبی شاخص های بعد مهارتهای مدیریتی را نشان می دهد

جدول (۶) اولویت بندی شاخص های بعد مهارتهای مدیریتی

رتبه	وزن	ابعاد	ردیف
۹	۰.۰۳۳	مذاکره	1
۶	۰.۰۵۷	آشنایی با اصول مدیریت	2
۱۰	۰.۰۳۲	مدیریت مالی و سرمایه گذاری	3
۳	۰.۱۲۹	راه اندازی کسب و کار	4
۷	۰.۰۵۶	روابط اجتماعی	5
۵	۰.۰۷۶	برنامه ریزی و تعیین اهداف	6
۴	۰.۰۷۹	دانش و توانایی بکارگیری فنون انگیزشی	7
۱	۰.۳۰۲	اصول و فنون پیش بینی و تحلیل فضای کسب و کار	8
۸	۰.۰۳۷	دانش و توانایی بکارگیری سیستم اطلاعات و مدیریت	9
۲	۰.۱۹۹	اصول و مبانی مدیریت کسب و کارهای کوچک و متوسط	10

بررسی الگوی آموزش کارآفرینی طراحی شده

، فنی، کارآفرینی و مدیریتی را با IT رابطه خطی بین آموزش کارآفرینی و مهارت‌های استفاده از روش رگرسیون خطی چند متغیره بررسی می کنیم. تفاضل نمرات ۳۸۴ دانش آموخته قبل و بعد از آموزش بعنوان متغیر وابسته و مهارت‌های چهارگانه که معرفی کردیم بعنوان متغیرهای مستقل در این مدل رگرسیونی خطی در نظر گرفته شده اند. جدول (۷) نتایج تحلیل رگرسیونی را نشان میدهد

جدول (۷) نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره

متغیرهای پیش پیش بین	β	SE	Beta	T	P
مقدار ثابت	-۱۳۵.۵	۱۰.۵	---	-۱۲.۸	۰.۰۰۰
IT مهارت‌های	۲.۲	۰.۲۴	۰.۱۸	۸.۹	۰.۰۰۰
مهارت‌های فنی	۰.۸۶	۰.۱۱	۰.۱۷	۷.۷	۰.۰۰۰
مهارت‌های کارآفرینی	۱.۴	۰.۱۵	۰.۲۳	۸.۹	۰.۰۰۰
مهارت‌های مدیریتی	۴.۹	۰.۱۸	۰.۶۶	۲۶.۶	۰.۰۰۰
	R=0.93		$\text{F}R2=0.86$		ADJ.R2 =0.863

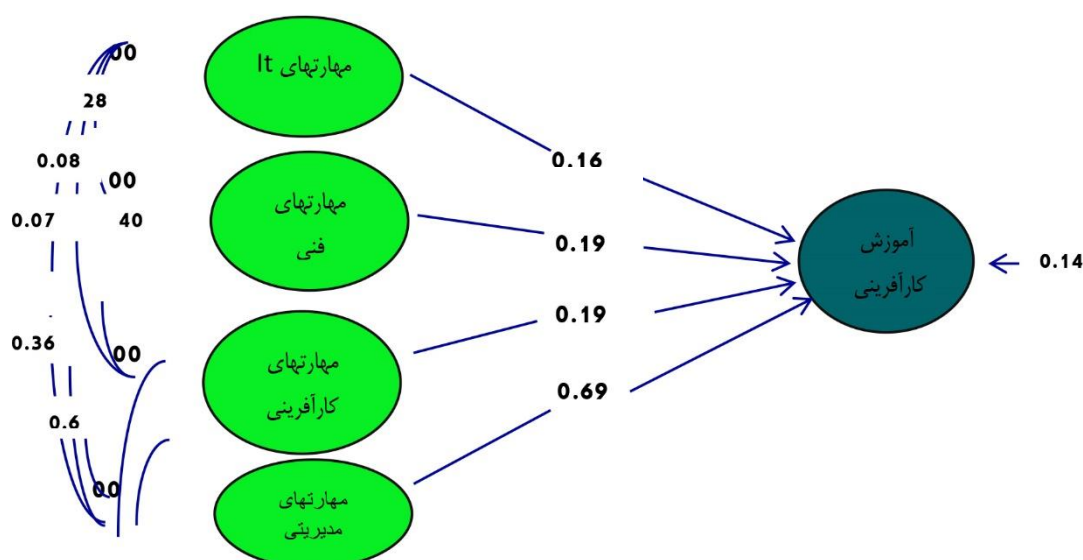
ضریب همبستگی تعدیل شده ۰.۸۶۳ است که این میزان نشان می دهد که مدل مذکور چند درصد از، واریانس آموزش کارآفرینی را پیش بینی می کند. به این معنی که چهار مقیاس مهارت‌های فنی، مهارت‌های کارآفرینی و مهارت‌های مدیریتی ۸۶ درصد از واریانس آموزش کارآفرینی را پیش بینی می کنند. شاخص بعدی، ضرایب رگرسیونی متغیرهای مستقل مهارت‌های چهارگانه می باشند که با توجه به مقدار سطح معنی دار $0.000 > 0.05$ تأییدی بر وجود ضرایب رگرسیونی مثبت، در مدل می باشد..

نمره آموزش کارآفرینی یعنی با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره مهارت‌های IT ۰.۱۸ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت. همچنین با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره مهارت‌های فنی، نمره آموزش کارآفرینی ۰.۱۷ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت و در صورت افزایش یک انحراف استاندارد در نمره مهارت‌های کارآفرینی، نمره آموزش کارآفرینی ۰.۲۳ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت و در صورت افزایش یک انحراف استاندارد در نمره مهارت‌های مدیریتی، نمره آموزش کارآفرینی ۰.۶۶ انحراف استاندارد بالاتر خواهد رفت.

ضریب همبستگی یا میزان تأثیر آموزش مهارت‌های در نظر گرفته شده بر کارآفرینی دانش آموختگان، ۰.۹۳ است که رابطه قوی و مستقیم را بیان می کند. از طرفی ضریب تعیین برابر با ۰.۸۶۹ نشان دهنده میزان تغییرات متغیر وابسته آموزش کارآفرینی توسط متغیرهای مستقل مهارت‌های چهارگانه می باشد، عبارتی حدود ۸۷ درصد آموزش کارآفرینی مربوط به متغیرهای مستقل مهارت‌های چهارگانه ذکر شده می باشد و ۱۳ درصد مربوط به سایر عوامل است.

مدل ساختاری پژوهش

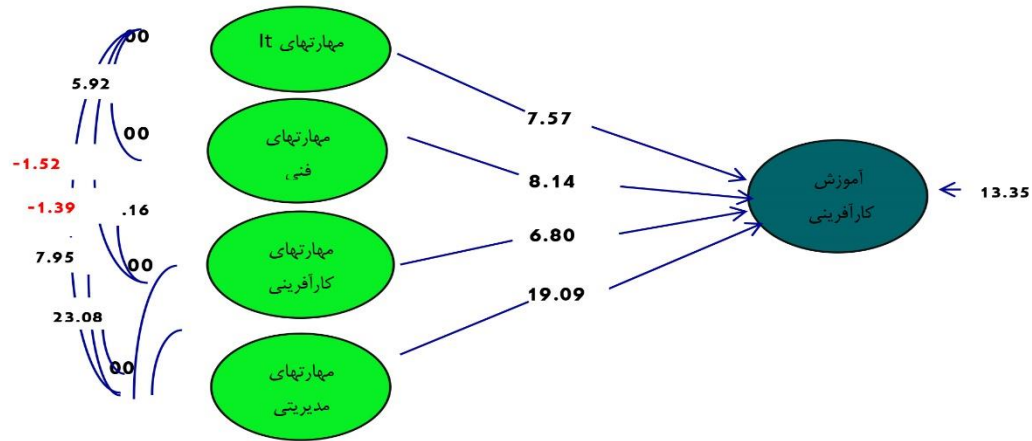
برای بررسی مدل معادلات ساختاری الگوی طراحی شده با استفاده از نرم افزار لیزرل، بارهای عاملی و آماره آزمون ارتباط بین مهارتها و تفاضل نمرات کارآفرینی قبل و بعد از آموزش، در نمودارهای (۱) و (۲) آمده اند. نمودار(۱) بارهای عاملی بین متغیرهای مستقل (مهارتها) و متغیر وابسته (تفاضل نمرات قبل و بعد از آموزش) را نشان می دهد.

نمودار(۱) ضرایب عاملی مدل ساختاری پژوهش

graph1. Factor coefficients of structural research model

بارهای عاملی در نمودار(۱) همگی مثبت هستند بنابراین رابطه مثبت بین مهارت‌های چهارگانه و نمره آموزشی برقرار است. نمودار(۲) آماره های آزمون T معناداری ضرایب عاملی بین متغیرهای مستقل (مهارتها) و متغیر وابسته (نمره آزمون) را نشان می دهد. چنانچه عدد معناداری بزرگتر از ۱.۹۶ یا کوچکتر از ۱.۹۶- باشد رابطه موجود در مدل پژوهش معنادار خواهد بود. مشاهده میشود همه مقادیر T رابطه معنادار را نشان می دهند و ارتباط بین آنها تأیید میشود.

نمودار (۲) معناداری ضرایب عاملی مدل ساختاری پژوهش

Figure2. Significance of factor coefficients of research structural model

بحث و نتیجه گیری

در تبیین و تفسیر کلی نتایج حاصله از طراحی الگوی آموزش کارآفرینی برای کسب و کارهای کوچک و متوسط، میتوان اظهار نمود که آموزش کارآفرینی برای حل مشکلات اقتصادی کشور ضروری است، از طرفی کسب و کارهای کوچک و متوسط، در اکثر کشورها به عنوان عناصر مهم در پیشرفت های اقتصادی- اجتماعی شناخته شده اند. آموزش کارآفرینی، نگرش و مهارت افراد را به سوی کارآفرینی و کارآفرین شدن سوق می دهد. در این تحقیق، به دنبال طراحی الگوی آموزش کارآفرینی، خبرگان و اساتید، مهارت های IT، فنی، کارآفرینی و مدیریتی را الگوی آموزش کارآفرینی تشخیص دادند. نتایج اولویت بندی مهارتها، اولویت اول مهارتهای کارآفرینی، اولویت دوم مهارتهای مدیریتی، اولویت سوم مهارتهای فنی و اولویت چهارم مهارتهای IT می باشند. شکاری و همکاران (۱۳۹۵) نیز یکی از ابعاد کارآفرینی را مهارت های مدیریتی معرفی کرده اند. در بین شاخص های مهارتهای کارآفرینی، شاخص رهبر بودن از اولویت بیشتری نسبت به شاخص های دیگر برخوردار است. در بین شاخص های مهارتهای مدیریتی، شاخص اصول و فنون پیش بینی فضای کسب و کار از اولویت بیشتری نسبت به شاخص های دیگر برخوردار است. در بین شاخص های مهارتهای فنی، شاخص ارتباطات شفاهی یا کلامی از اولویت بیشتری نسبت به سایر شاخص ها برخوردار است. در بین شاخص های مهارتهای IT، شاخص دانش و توانایی بکارگیری فناوری اطلاعات، از اولویت بیشتری نسبت به شاخص های دیگر برخوردار است. تحلیل رگرسیونی و معادلات ساختاری نیز معنادار بودن مهارتهای IT، فنی، کارآفرینی و مدیریتی را بر آموزش کارآفرینی نشان داد و ضرایب مثبت مدل رگرسیونی خطی تأییدی بر تأثیر مستقیم این مهارتها بر آموزش کارآفرینی دارد. در مورد یافته های بدست آمده ازین تحقیق میتوان گفت: امروزه اصلاحات اقتصادی از نوع تشکیل و راه اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط در بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای درحال توسعه به عنوان یک رویکرد راهبردی محسوب می شود و لزوم تغییر نقش دولت، توانمندسازی بخش خصوصی، رقابت پذیری اقتصاد و تعامل با قواعد جهانی سازی و ... سیاست گذاری های مبتنی بر آزادسازی اقتصاد و تقویت بخش خصوصی را جهت توسعه فعالیت های اقتصادی ضرورت می بخشد آموزشهای کارآفرینی علاوه بر ایجاد انگیزش در افراد برای موفقیت و اقدام عمل جهت راه اندازی کسب و کار به ایجاد و اشاعه فرهنگ کارآفرینی نیز کمک شایانی می کند. افرادی که مهارت رهبر بودن را دارا می باشند یا سریعتر می آموزند، به سرعت از کارآفرینان خوب به رهبران خوب کسب و کار تبدیل می شوند. آشنایی با اصول و فنون پیش بینی فضای کسب و کار، باعث میشود کارآفرین موقعیت و شرایط پیش رو برای ایجاد و توسعه کسب و کار مورد نظر خود، مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد و برنامه ریزی دقیقی برای موفقیت، انجام دهد. ارتباطات شفاهی یا کلامی، باعث انتقال نظرات به دیگران می شود و هر چه فرد، از قدرت بیان بیشتری برخوردار باشد توانایی کنترل و هدایت بیشتری بر دیگران دارد. اطلاعات و ارتباطات، دو ابزار اساسی مورد نیاز هر نوع فعالیت کارآفرینی هستند...

منابع فارسی

- الوانی، سید مهدی، رودگر نژاد، فروغ، (۱۳۸۹). مدل توسعه کارآفرینی در سازمانهای کوچک و متوسط. فصلنامه علمی پژوهشی چشم انداز مدیریت بازرگانی، شماره ۴، پیاپی ۳۷، زمستان ۱۳۸۹، صص ۷۳-۸۷.
- ایمانی، محمد نقی، (۱۳۸۸). آموزش کارآفرینی در دانشگاهها: (چهارچوبی برای برنامه ریزی، اجرا و ارزیابی برنامه های کارآفرینی)، فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی، شماره اول، صص ۲۷-۵۰.
- تاکی، الهام، فرضائی زاده، مرتضی، نوتاش، هادی (۱۳۹۷). شناسایی شایستگی های بازدارنده پایداری کارآفرینان کسب و کارهای کوچک و متوسط، فصلنامه توسعه کارآفرینی، دوره ۱۱، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۷، صص ۲۸۶.
- خاکی، غلامرضا، (۱۳۹۰). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، تهران، انتشارات فوژان.
- رئیسی نافچی، سمانه، عبدالهی، احسان، حمزوی، پریسا، (۱۳۹۳). شناسایی موانع موجود در توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط نوآور و کارآفرین، اولین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت تهران.
- سبزه، بتول، (۱۳۹۴). طراحی الگوی برنامه درسی کارآفرینی برای کودکان پیش از دبستان و ارزشیابی آن از دیدگاه متخصصان برنامه درسی، کارآفرینی و مریان، فصلنامه مطالعات پیش دبستان و دبستان، سال اول، شماره یکم، صص ۱۴۰-۱۱۳.
- شائمی برزکی، علی، تیموری، هادی، (۱۳۸۵). رابطه کارآفرینی و نوآوری در سطح خرد و کلان، نخستین کنفرانس ملی مدیریت تحول، دانشگاه اصفهان.
- شکاری، عباس، زارعی سبتهی، احسان، یزدخواستی، علی، (۱۳۹۵). نقش الگوی آموزش های کارآفرینی گذار کسب و کار بر مهارت های کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه ای (مطالعه موردی: استان اصفهان)، دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال چهارم، شماره ۷، صص ۵۴-۳۱.
- طالبی، کامبیز، زارع یکتا، محمدرضا، (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی دانشگاهی و نقش آن در ایجاد و توسعه شرکت های کوچک و متوسط (SME) دانش بنیان، فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره اول، صص ۱۳۱-۱۱۱.
- فرجی، فرشته، احسانی فر، تهمنه، نادری، نادر، رضایی، بیژن، (۱۳۹۳). بررسی نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۳.

- محمدپور ترکایش، مهدی، میرزازاده باریجوق، فرشاد، (۱۳۸۹). بررسی تاثیر ایجاد و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط در رشد اقتصادی، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت نوآوری و کارآفرینی شیراز.
- مخبر دزفولی، عبدالله، جمشیدی، امید، حاجی میرحیمی، سید داوود، (۱۳۹۶). کنفرانس بین المللی الگوهای مدیریت در عصر پیشرفت، مرکز همایش های بین المللی دانشگاه تهران.
- مقیمی، سید محمد، احمد پورداریانی، محمود، (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و متوسط ایران؛ نیازها و راهکارها، فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره اول، صص ۲۰۷-۳۴۵.
- موسوی، سمانه، کافی، فریناز، (۱۳۹۳). بررسی اهمیت و ضرورت آموزش کارآفرینی در عصر حاضر، دومین همایش ملی کارآفرینی و رقابت پذیری.
- مهرداد، حسین، (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر در ایجاد کارآفرینی در سطح استان لرستان با تأکید بر نقش آموزش، فصلنامه علمی- پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، سال دوم، شماره ۴، پیاپی ۸، صص ۱۱۴-۹۷.
- نادری، نادر، امیری، صبا، دل انگیزان، سهراب، جعفری، حبیب، (۱۳۹۴). الگو سازی مفهومی تأثیرمؤلفه های آموزش کارآفرینی بر نگرش هنرجویان به کسب و کار در هنرستان های کار و دانش، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، جلد دوم، شماره دوم، صص ۳۴-۱۷.

منابع انگلیسی

- Alayo, M., Maseda, Amaia., Iturralde, T., Arzubiaga., U., (2019). Internationalization and entrepreneurial orientation of family MEs: The influence of the family character. *International Business Review* 28, 48-59.
- Al-Lawati., E. H., (2017). Exploration Entrepreneurial of Marketing marketing Orientation model among SMEs in Oman., *International Journal of Economics & anagement Sciences*. 6:3., J., (2018). The impact of e-commerce adoption on business strategy in Saudi Arabian small and medium enterprises (SMEs). *Review of Economics and Political Science*.
- Jha, S. K., (2018). Entrepreneurial ecosystem in India. *IIMB Management Review* (2018) 30, 179-188.
- Korez-Vide, R., Tominc, P., (2016). *Competitiveness, Entrepreneurship and Economic Growth*. Springer International Publishing Switzerland.
- Kraus, S., Kallmuenzer, A., Stieger, D., Peters, M., Calabrò, A., (2017). Entrepreneurial paths to family firm performance., *Journal of Business Research*.
- Kubberoed, E., Hagen, S. T., (2015). MENTORING MODELS IN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION. *Proceedings of EDULEARN Conference 6th-8th July, Barcelona, Spain* 15
- O'Cass, A., Weerawardena, J., (2009). Examining the role of

International entrepreneurship, innovation and international market performance in SME Internationalization. *European Journal of Marketing.*, Vol. 43 No. 11/12, pp. 1325-1348.

- Ogbari, M. E., Olokundun, M. A., Uzuegbunam, J., Taiwo Isiavwe, D., Enamen Ilogho, J., & Moses, C. L., (2018).
- Data on entrepreneurship education and entrepreneurial performance of aspiring entrepreneurs in selected Nigerian universities. (2018). *Data in Brief* 20,108–112.
- Omidi Najafabadi, M., Zamani, M., & Mirdamadi, M., (2016). Designing a model for entrepreneurial intention of agricultural students, *Journal of Education for Business.*, 91:6, 338-346.
- Strobl, A., Bauer, F., Matzler, K., (2018). The impact of industry-wide and target market environmental hostility on entrepreneurial leadership in mergers and acquisitions. *Journal of World Business.*
- Usaci, D., (2015). Predictors of professional entrepreneurial intention and behavior in the educational field., *Social and Behavioral Sciences* 187, 178 – 183
- Yunis, M., Tarhini, A., Kassar, A.,(2018). The role of ICT and innovation in enhancing organizational performance: The catalysing effect of corporate entrepreneurship. *Journal of Business Research* 88, 344–356.